

SECTION: PSYCHOLOGY

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ООП В ІНКЛЮЗИВНІЙ ГРУПІ

Терещук Анастасія

здобувачка вищої освіти магістерського рівня
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Бутузова Лариса

кандидатка психологічних наук, доцентка
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Актуальність теми виховання толерантного ставлення до дітей з ООП в інклюзивних групах дошкільних закладів освіти обумовлена зростаючою необхідністю створення інклюзивного середовища, яке забезпечує рівні можливості для всіх дітей незалежно від їхніх особливостей розвитку. Інклюзія є важливим аспектом сучасної освіти, спрямованим на соціалізацію та адаптацію дітей з ООП, зниження стигматизації та формування у суспільстві культури прийняття. Для того, щоб інклюзивне середовище ефективно сприяло розвитку та соціальній інтеграції дітей з ООП, важливим є формування у дошкільників толерантного ставлення, яке проявляється у підтримці, емпатії та повазі до відмінностей. Це особливо важливо в дошкільному віці, коли закладаються основи світосприйняття та соціальної поведінки.

Мета експериментальної роботи полягала у впровадженні та оцінці ефективності програми «Виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі». Для досягнення мети необхідно було, по-перше, визначити початковий рівень толерантного ставлення у дітей які відвідують інклюзивні групи ЗДО; по-друге, розробити й реалізувати систему заходів для виховання толерантного ставлення до дітей з ООП; по-третє, здійснити повторне діагностування для визначення змін у рівні сформованості толерантного ставлення після впровадження програми; по-четверте, перевірити за допомогою методів математичної статистики ефективність програми та обґрунтувати її придатність для використання в освітніх закладах дошкільної освіти з інклюзивними групами; і, нарешті, надати рекомендації щодо подальшого використання результатів дослідження для покращення виховання толерантного ставлення у дошкільників.

У ході нашого дослідження були поставлені наступні завдання:

- 1) провести аналіз результатів впровадження програми з оцінкою змін у рівні толерантного ставлення у дітей дошкільного віку;
- 2) визначити загальну ефективність програми «Виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі».

Розроблена нами програма «Виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі» має на меті створення сприятливого інклюзивного середовища, яке сприяє формуванню толерантності та взаємної поваги серед дітей. Програма зосереджена на розвитку емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів толерантного ставлення. Основні положення програми передбачають розкриття та розвиток емоційної чуйності й емпатії, підвищення обізнаності та формування знань про особливі освітні потреби, а також виховання позитивних моделей поведінки. У процесі реалізації програми діти навчаються розуміти емоції своїх однолітків, усвідомлювати значення інклюзії, співпрацювати та підтримувати один одного.

Програма базується на принципах індивідуального підходу, інтеграції, гуманізації виховного процесу та принципу системності та послідовності. Завдяки такому підходу забезпечується рівноправна участь усіх дітей у навчально-виховному процесі, створюється психологічно безпечне середовище, де діти можуть відкрито висловлювати свої почуття й отримувати підтримку.

Для оцінки ефективності програми «Виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі» було проведено порівняльний аналіз результатів контрольного етапу дослідження між експериментальною групою (ЕГ), де впроваджувалася програма, та контрольною групою (КГ), де навчальний процес здійснювався за звичайною методикою. Порівняння показників обох груп дало змогу об'єктивно оцінити вплив програми на рівень сформованості толерантного ставлення у дітей дошкільного віку. Для підтвердження достовірності отриманих результатів ми застосували статистичні методи обробки даних, такі як: порівняльний, рівневий та відсотковий аналізи, що дозволило зробити обґрунтовані висновки щодо ефективності впровадженої програми.

У ході дослідження ми провели детальний аналіз кожного з компонентів толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами: емоційного, когнітивного та поведінкового [2]. Для дослідження емоційного компоненту була використана методика «Два будиночка» Т. Марцинковської, яка дозволила оцінити емоційні реакції та рівень прийняття дітей з ООП. Когнітивний компонент вивчався через спостереження за поведінкою дітей під час взаємодії з однолітками з ООП, що дало можливість оцінити рівень обізнаності й усвідомлення значення інклюзії. Поведінковий компонент толерантного ставлення досліджувався за допомогою соціометричного аналізу та методики «Новий друг», які дозволили оцінити практичну готовність дітей до співпраці та їхню здатність встановлювати соціальні зв'язки з дітьми з ООП. Для кожного компоненту було здійснено окрему оцінку, що дозволило виявити специфічні зміни та динаміку розвитку толерантності у дітей експериментальної та контрольної груп. Такий підхід забезпечив комплексне розуміння впливу впровадженої програми на всі аспекти толерантного ставлення та дав змогу отримати об'єктивні дані про ефективність програми.

До проведення експерименту було залучено загалом 32 дитини молодшого дошкільного віку, які відвідують інклюзивні групи у дошкільному навчальному закладі. Вибірка була поділена на експериментальну групу (ЕГ), що складалася

з 15 дітей (з яких 3 дитини з особливими освітніми потребами), та контрольну групу (КГ), до якої увійшли 17 дітей (також з 3 дітьми з ООП). Для оцінки ефективності впровадженої програми «Виховання толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі» було проведено порівняння показників толерантного ставлення до та після формульованого експерименту у КГ та ЕГ.

Результати дослідження рівнів сформованості компонентів толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в експериментальній та контрольній групах до і після впровадження програми «Виховання толерантного ставлення до дітей з ООП в інклюзивній групі» наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Етап	Група	Рівень					
		Високий		Середній		Низький	
		К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%
Емоційний компонент							
Констатувальний	ЕГ (n=15)	7	47	5	33	3	20
	КГ (n=17)	6	35	7	41	4	24
Контрольний	ЕГ (n=15)	10	67	4	27	1	6
	КГ (n=17)	6	35	6	35	5	30
Когнітивний компонент							
Констатувальний	ЕГ (n=15)	2	15	5	35	8	50
	КГ (n=17)	2	12	6	35	9	53
Контрольний	ЕГ (n=15)	9	60	4	27	2	13
	КГ (n=17)	6	35	7	41	4	24
Поведінковий компонент							
Констатувальний	ЕГ (n=15)	4	27	6	40	5	33
	КГ (n=17)	4	4	6	5	7	1
Контрольний	ЕГ (n=15)	9	0	5	3	1	7
	КГ (n=17)	6	5	8	7	3	8

Аналіз рівнів сформованості емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів толерантності у дітей експериментальної та контрольної груп до і після впровадження програми демонструє відсутність значних змін у контрольній групі та чітко виражені позитивні зрушення в експериментальній групі, що підтверджує ефективність запропонованої програми.

У результатах оцінювання емоційного компонента толерантності в експериментальній групі спостерігається значне покращення: відсоток дітей з високим рівнем зріс на 20%, тоді як у контрольній групі змін не відбулося. Варто зазначити, що в експериментальній групі після впровадження програми лише одна дитина залишилася на низькому рівні, тоді як у контрольній групі 30% дітей все ще демонструють низький рівень сформованості емоційного компонента.

Аналіз когнітивного компонента показав, що в експериментальній групі кількість дітей з високим рівнем зросла на 45%, а з низьким рівнем зменшилася на 37%. У контрольній групі теж відбулись позитивні зміни, але їх динаміка

значно менша: кількість дітей з низьким рівнем зменшилась на 29%, але високий рівень збільшився лише на 23%, що значно менше у порівнянні з експериментальною групою. Це свідчить про те, що з цілеспрямованим педагогічним впливом, який враховує специфічні потреби дітей з ООП, можливо досягти значно більшого покращення в усвідомленні дітьми важливості інклюзії. Програма, спрямована на розвиток толерантного ставлення, допомогла дітям в експериментальній групі глибше зрозуміти потреби та особливості своїх однолітків з ООП, що сприяло підвищенню рівня їхньої обізнаності та усвідомленню важливості соціальної взаємодії в інклюзивному середовищі.

Щодо поведінкового компонента, в експериментальній групі також відзначається позитивна динаміка: частка дітей із високим рівнем підвищилася на 33%, а з низьким рівнем зменшилася на 26%. У контрольній групі показники низького рівня зменшилися майже вдвічі, але 18% дітей все ще демонструють низький рівень поведінкового компонента толерантного ставлення.

Отримані результати свідчать про ефективність впровадженої програми «Виховання толерантного ставлення до дітей з ООП в інклюзивній групі» в експериментальній групі. Спостерігається суттєве покращення всіх компонентів толерантності. В емоційному компоненті відсоток дітей з високим рівнем зростає, а з низьким – знижується, що вказує на підвищення емоційної прийнятності дітей з ООП. Когнітивний компонент також демонструє значне покращення: зростання рівня розуміння індивідуальних потреб та особливостей однолітків з ООП, що свідчить про глибше усвідомлення дітьми важливості інклюзії. У поведінковому компоненті діти в експериментальній групі демонструють підвищену готовність до співпраці та соціальної взаємодії з однолітками з ООП.

У контрольній групі також спостерігається зменшення кількості дітей з низьким рівнем у всіх компонентах толерантності. Проте досягнуті результати здебільшого залишаються на середньому рівні, і такого зростання високих показників, як у експериментальній групі, не зафіксовано. Це підкреслює важливість цілеспрямованого педагогічного втручання для досягнення суттєвих змін у формуванні толерантного ставлення в інклюзивному середовищі.

Отже, розробляючи та впроваджуючи програму «Виховання толерантного ставлення до дітей з ООП в інклюзивній групі», ми орієнтувалися на результати констатувального етапу дослідження, що дозволило виявити актуальні потреби в розвитку толерантного ставлення у дітей дошкільного віку. За допомогою комплексного підходу, який включав роботу з емоційним, когнітивним та поведінковим компонентами, було досягнуто позитивних змін у ставленні дітей до однолітків з особливими освітніми потребами.

Після впровадження програми в експериментальній групі ми зафіксували суттєве покращення рівня сформованості всіх компонентів толерантного ставлення. Діти стали більш емоційно відкритими до однолітків з ООП, глибше усвідомили значення інклюзії та активніше проявляли позитивні поведінкові реакції в інклюзивному середовищі. Результати контрольної групи, де програма

не впроваджувалася, показують поступові зміни у бік толерантності, однак без такого суттєвого підвищення, яке було досягнуто в експериментальній групі.

Отже, результати дослідження підтверджують ефективність програми, підкреслюючи значущість цілеспрямованого педагогічного впливу для формування толерантного ставлення у дітей дошкільного віку. Програма може бути рекомендована до впровадження в інших інклюзивних групах з метою розвитку інклюзивного освітнього середовища та соціальної адаптації дітей з ООП.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва Л., Семікін М. Толерантність як соціальний маркер повсякденного буття людини. Соціологічні студії. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. № 2 (15). С. 35-41.
2. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО; Декларація, Міжнародний документ від 16.11.1995. URL: <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2014/2/10/Deklaracija-tolerantnosti.pdf> (Дата перегляду: 12.05.2024).
3. Хом'як О. А., Оніщук І. В. Формування толерантного ставлення до дітей з ООП в закладі дошкільної освіти. Синергія формальної, неформальної та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції з міжнар. участю (11-12 черв. 2021 р., м. Чернігів). Нац. у-т «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2021. С. 140-143.
4. Ярмола Н.А., Коваль-Бардаш Л.В., Компанець Н.М., Квітка Н.О., Лапін А.В. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі. Навч.-метод. посіб. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.